

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ АДРЕСНОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ

Р.О. Маслик,
аспірантка

Львівська державна фінансова академія

Визначено сутність понять «пільги» і «соціальні пільги». Наведено основні ознаки пільг та їх класифікацію. Проаналізовано сучасний стан системи пільг в Україні, а також проблеми, які виникають у цій сфері. Обґрунтовано необхідність її реформування з фінансово-управлінської та з нормативно-правової точок зору. Розглянуто основні нормативно-правові акти, які було прийнято для реформування системи соціальних пільг. Акцентовано увагу на принципі адресності надання соціальних пільг та виокремлено основні його переваги.

Ключові слова: соціальні пільги, соціальний захист, система пільг, адресна грошова допомога, соціальна справедливість, життєвий рівень.

Определена сущность понятий «льготы» и «социальные льготы». Приведены основные признаки льгот и их классификацию. Проанализировано современное состояние системы льгот в Украине, а также проблемы, возникающие этой сфере. Обоснована необходимость ее реформирования с финансово-управленческой и нормативно-правовой точек зрения. Рассмотрены основные нормативно-правовые акты, которые были приняты для реформирования системы социальных льгот. Акцентировано внимание на принципе адресности предоставления социальных льгот и выделены основные его преимущества.

Ключевые слова: социальные льготы, социальная защита, система льгот, адресная денежная помощь, социальная справедливость, жизненный уровень.

The social system of privileges in Ukraine does not provide an adequate level of living standards of every citizen. The main problems are: inability to ensure the financial stability of social benefits, increasing the number of beneficiaries. Nowadays it is important to reform this area and enhance targeted delivery of social privileges. The article aims to study the current system of benefits in Ukraine and solve its major problems.

In the article the essence of the concept of «privileges» «social privileges» are defined; the basic features of privileges and their classification are illuminated; the current state of the system of privileges in Ukraine and problems that arise in this field are analyzed. The necessity of reform of this system must be realized in two ways: financial support and legal aspects. The basic regulations which have been adopted for the reform of social privileges are considered. Attention is focused on the principle of targeting of social benefits and its advantages.

Thus, improvement of social privileges is a top priority at that moment. Since this system provides the most disadvantaged citizens of Ukraine. Gives them confidence in the future.

Key words: social privileges, social security, system of privileges, targeted financial assistance, social justice, living standards.

Постановка проблеми. Питання щодо ефективного надання пільг та кола осіб, яким потрібні ці пільги, в Україні дискутується ще з початку 90-х рр.

минулого століття. В цій сфері дослідження існує така дилема: з одного боку, держава неспроможна забезпечити фінансування всіх задекларованих і закріплених у

законодавстві пільг, а з іншого – відбувається постійне збільшення кількості категорій осіб, які мають право на отримання пільг. Така ситуація, в першу чергу, порушує принцип соціальної справедливості в суспільстві. Також ускладнюється процес забезпечення соціального захисту тих осіб, які дійсно цього потребують. Спостерігається неефективне та нераціональне використання державних коштів, що породжує зловживання, створює соціальну нестабільність й напруження в суспільстві. У зв'язку з цим необхідним стає реформування системи пільг у нашій державі, посилення адресності надання соціальних пільг в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, які виникають у сфері соціального захисту населення, зокрема у системі надання пільг громадянам, приділяють увагу вітчизняні дослідники Л. Баранник, О. Коваль, Л. Тарасенко, Т. Яцків, Н. Якуненко, Е. Лібанова, С. Синчук. У роботах зазначених вчених досліджуються різні питання щодо ефективності тих чи інших видів пільг та їх реформування. Також обґрунтовується необхідність запровадження адресної соціальної допомоги та надання пільгам адресної спрямованості. Однак, незважаючи на досить велику кількість проведених досліджень, проблема упорядкування надання соціальних пільг залишається недостатньо вивченою. Вона потребує визначення доцільності тих чи інших соціальних аспектів пільг та чіткої адресності.

Мета статті. Метою статті є дослідження можливості упорядкування чинної системи пільг та обґрунтування пропозиції щодо їх надання на основі принципу адресності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна успадкувала від Радянського Союзу систему пільг та привілеїв, які з кожним днем набувають усе більшого масштабу. Історично пільги розглядались як інструмент заохочення громадян [11]. Якщо тлумачити термін «пільга» за економічним словником, то він означає переваги, додаткові права, що надаються певним категоріям громадян або

організаціям, підприємствам, регіонам (часткове чи повне звільнення від сплати певних податків, платежів) [1, с. 211]. Однією з найсуттєвіших ознак пільг є те, що вони надаються на безоплатній основі, проте фінансові зобов'язання стосовно їхнього виконання бере на себе держава. Більшість пільг в Україні не пов'язуються із доходами пільговиків, бо їх отримують усі, хто належать до відповідної категорії пільговиків.

Небезпідставно нашу державу називають «країною пільг». Про це свідчать деякі статистичні факти: в Україні право на отримання пільг регламентують понад 60 законодавчих і нормативно-правових актів, які постійно змінюються; кількість пільговиків з кожним роком зростає і станом на 2013 р. становила 19,8 млн. осіб (тобто майже половина населення) проти 2011 р. – 18 млн. осіб, які мають право на пільги як за соціальною ознакою, так і за професійною. Загалом в Україні на отримання пільг мають право близько 47% усього населення країни. При цьому кількість пільг становить понад 600 різних видів. Загальний їх обсяг потребує щороку все більше коштів, що, в свою чергу, спричиняє значний тиск на бюджет та не дозволяє задовольнити інші, не менш важливі потреби суспільства.

Отже, визначивши суть поняття «пільга» та її основні ознаки, можна визначити поняття соціальної пільги як виду соціальної допомоги, яка регламентована законодавством. Сюди відноситься повне або часткове звільнення певної категорії громадян від обов'язкових платежів (сплати податків, платежів ЖКГ, проїзду у громадському транспорті тощо); надання їм додаткових привілеїв при настанні соціального ризику (непрацездатність, втрата годувальника, хвороба, безробіття і т. ін.) або за заслуги перед державою. Деякі вчені вважають, що критерій «заслуга перед державою» не може бути причиною для виплат пільг, оскільки ця підстава суперечить сутності соціальних пільг як складової соціального забезпечення. Тому, на наш погляд, цей критерій повинен враховувати рівень забезпеченості особи.

На сьогоднішній день організаційно сформованої, самостійно функціонуючої системи надання пільг в Україні не існує. Адже система – це комплекс структурно пов'язаних елементів, між якими є логічний зв'язок. Велика кількість нормативно-правових актів, розкиданість їх у різних положеннях, відсутність упорядкованості, різниця у їх застосуванні та тлумаченні – це риси, які супроводжують українську систему пільг [7, с. 9].

Наразі діє понад 60 законодавчих і нормативно-правових актів, якими визначено пільги в Україні. Основними з них є: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про соціальний захист дітей війни», «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішні справи і деяких інших осіб та їх соціальний захист», «Про основи соціальної захищеності

інвалідів в Україні», «Про жертви політичних репресій на Україні», «Про міліцію» та інші.

Пільги в Україні надаються за категоріальним принципом, тобто відповідно до приналежності громадянина до певної пільгової категорії, залежно від соціального статусу чи професійної діяльності, визначеної законодавством. Пільгові категорії систематизуються за такими принципами [8]:

1. *За соціальною ознакою*: ветерани війни (2,8 млн. осіб), зокрема учасники бойових дій (325,3 тис. осіб) та інваліди війни (223,2 тис. осіб); члени сімей загиблих військовослужбовців; ліквідатори та постраждалі внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС (1,9 млн. осіб); багатодітні сім'ї; реабілітовані громадяни; ветерани праці (близько 4,6 млн. осіб); особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною (1,19 тис. осіб); почесні донори; пенсіонери (право на пільговий проїзд); діти війни (6,1 млн. осіб) (див. табл. 1) [13].

Таблиця 1

Деякі види пільг та категорій пільговиків за соціальною ознакою*

Пільгові категорії населення	Пільги (житлово-ком. послуги)	Пільги (транспорт)	Пільги (санаторно-курортне лікування)
Інваліди війни	100%	50% раз на рік міжміське сполучення	100% один раз на рік
		100% міське сполучення	
Учасники війни	50%	50% раз на рік міжміське сполучення	100% два рази на рік
		100% міське сполучення	
Учасники бойових дій	75%	50% раз на рік міжміське сполучення	100% один раз на рік
		100% міське сполучення	
Особи з особливими заслугами	100%	100% раз на рік міжміське сполучення	100% один раз на рік
		100% міське сполучення	
Діти війни	25%	-	100% один раз на рік
		100% міське сполучення	
Особи, які постраждали від Чорнобильської катастрофи	50%	100% раз на рік міжміське сполучення	100% один раз на рік
		100% міське сполучення	
Жертви політичних репресій	50%	50% раз на рік міжміське сполучення	100% один раз на рік
		100% міське сполучення	

*Джерело [5]

2. *За професійною ознакою*: народні депутати України; депутати місцевих рад; працівники пожежної служби; військовослужбовці; працівники міліції; працівники прокуратури; слідчі прокурори; працівники судів; культурно-освітні працівники.

Установлення пільг за професійною ознакою визначається з урахуванням таких особливостей: екстремальних умов праці та підвищеного ризику, роботи у сільській місцевості; суспільної значущості; шкідливого виробництва і загрози професійного захворювання. При цьому абсолютно не враховуються доходи і матеріальний добробут пільговика та його сім'ї. Пільги цим категоріям надаються без перевірки доходу чи засобів існування.

Державний бюджет продовжує політику підвищення соціальних стандартів і збільшення видатків соціального характеру, які спрямовані на забезпечення зростання рівня життя населення і державної підтримки найменш захищених категорій громадян. У 2013 р. спостерігалось збільшення обсягу видатків на забезпечення житлом інвалідів війни, воїнів-інтернаціоналістів і громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Видатки на зазначену мету збільшено на 5% проти 2012 р. і визначено Законом України «Про Державний бюджет України на 2013 рік» у сумі 328,4 млн. грн. [3].

Незважаючи на те, що держава з кожним роком збільшує видатки на соціальне забезпечення пільговиків, кількість їх в Україні щороку зростає. Можливості бюджетного фінансування не в змозі забезпечити збільшення кількості пільг і розширення кола їх отримувачів. Наприклад, якщо в державному бюджеті закладено близько 30 млрд. грн., і якщо взяти до уваги всю кількість пільг, то для їх обслуговування необхідна сума, яка дорівнює половині державного бюджету, а це майже 200 млрд. грн. Очевидно, що держава не спроможна витримати таке навантаження.

Отже, сучасна система соціальних пільг принципово нездатна вирішити питання перерозподілу ресурсів на користь тим, хто їх найбільше потребує. На наш

погляд, ефективним кроком може бути тільки забезпечення соціального захисту малозабезпечених верств населення з урахуванням доходу і матеріального стану пільговиків.

Чинна система соціальної допомоги у вигляді соціальних пільг характеризується багатьма вадами: відсутністю адресності в їх призначенні, недостатністю прозорості, суттєвим ринковим спотворенням, штучним підтриманням «скрутного фінансового стану» організацій та підприємств, які надають населенню житлово-комунальні, транспортні та інші послуги [9, с. 29].

Основні проблеми сьогodнішньої системи надання соціальних пільг можна умовно поділити на дві групи:

- перша група пов'язана з проблемою нормативно-правового забезпечення, що включає [10, с. 32-37]:

- надмірну розгалуженість системи пільг;

- застарілість законодавства щодо пільг;

- невирішеність питання правового статусу пільг (чи вони є проявом конституційного права на соціальний захист, чи вони виступають компенсатором низького рівня соціальних стандартів);

- спірним є правомірність встановлення пільг за професійною ознакою;

- другу групу становлять пільги, виокремлені за ознакою фінансово-управлінського аспекту утримання системи пільг та компенсацій [10, с. 37-39]:

- соціальний захист та соціальне забезпечення є сьогodні найбільш витратною статтею зведеного бюджету України (бюджетом на 2012 р. видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення за зведеним бюджетом становили 109982,7 млн. грн., у 2013 р. - 145062,4 млн. грн. [5]);

- основними джерелами фінансування витрат, пов'язаних із наданням пільг, є державний та місцеві бюджети;

- планування бюджетних коштів на фінансування пільг окремим категоріям громадян залежить не від кількості пільговиків та вартості послуг, а від фінансових можливостей держави;

- непрозорість системи пільг і соціальних виплат (складність системи соціального захисту в частині адміністрування пільг та обліку категорій громадян, які мають право на отримання пільг, дає можливість для зловживання).

Спроба України ще в 2002 р. вирішити питання підвищення соціального захисту населення шляхом заміни системи надання пільг за соціальною ознакою на адресну грошову допомогу не була доведена до логічного кінця (Стратегія заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню від 2 березня 2002 р.). У даному документі метою заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню передбачалось проведення державної політики щодо реалізації принципів соціальної справедливості. Заміна пільг як форми соціального захисту населення на адресну грошову допомогу не ліквідує чинної системи підтримки малозабезпечених громадян, а, навпаки, шляхом її трансформування забезпечить реалізацію конституційного права на соціальний захист, створить економічні і соціальні передумови для підтримки незахищених верств населення [12]. Причиною неефективної реалізації Стратегії стала відсутність об'єктивної бази для розрахунку обсягу субвенцій та реальних статистичних даних про кількість пільговиків і вартість спожитих ними послуг, без чого неможливо було визначити розміри видатків державного та місцевого бюджетів на відшкодування витрат надавачам послуг [9, с. 31].

Головною перешкодою підвищення дієвості надання пільг в Україні залишається питання розробки єдиної бази даних про всіх осіб, які мають право на соціальні пільги. Відомо, що у 2002 р. в Україні створено комп'ютеризовану інформаційну систему «Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги» (ЄДАРП). Проте дана система є недосконалою, оскільки не містить інформації про кількість народних депутатів та їх сімей, працівників міліції, пожежної охорони. Тобто цей реєстр включає в себе лише пільговиків за соціальною ознакою. Станом на 1 жовтня 2013 р. до ЄДАРП розміщена інформація про 6035 інвалідів війни, 13 982 учасників бойових дій; 82 698 учасників війни, 93 535

членів сімей загиблих, 573 жертв нацистських переслідувань [2].

Після «Стратегії» (2002 р.) заміни пільг на адресну грошову допомогу держава прийняла Закон України «Про соціальний захист дітей війни» (2004 р.), який збільшив на 6,5 млн. осіб кількість пільговиків в Україні. У 2009 р. держава знову повернулася до питання адресності і прийняла Стратегію упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 р. Її метою було визначення напрямів реформування системи надання пільг, підвищення її ефективності та посилення адресності, зокрема удосконалення порядку ведення обліку наданих пільг, а також визначення фактичних розмірів відповідних бюджетних витрат [13]. Як бачимо, такий порядок дій держави був дещо хаотичним і неефективним.

Останнім на сьогодні документом, в якому йдеться про реформування соціальних пільг, є Програма економічних реформ соціальної підтримки на 2010-2014 рр. Метою реформування системи соціальної підтримки відповідно до Програми є підвищення охоплення соціальною підтримкою незаможних верств населення при раціональному використанні бюджетних коштів. Одним із завдань стосовно досягнення цілей на період реформи є посилення адресного характеру надання соціальної підтримки [4].

Законодавчо затверджені пільги містять багато вад і недоліків – це зумовлює необхідність реформування чинної системи. Розподіл допомоги серед отримувачів несправедливий через порушення принципу адресної допомоги. Надмірне розширення кола пільговиків змінило їх сутність, призвело до знецінення самої ідеї соціального забезпечення. На сьогодні від пільг виграють ті, хто їх більше споживає, а не соціально незахищені верстви населення.

Досвід багатьох країн доводить, що найбільш результативним шляхом реформування системи соціальних пільг є застосування адресного підходу до їх надання з урахуванням потреб, доходу та інших обставин пільговика. Перевагами адресності, на наш погляд, є:

- посилення рівня соціальної справедливості, що є невід'ємним правом кожної людини;

- цільовий характер забезпечення першочергових проблем соціального захисту населення;

- суттєва економія коштів як з державного, так і з місцевих бюджетів;

- можливість чіткого контролю за фінансуванням таких пільг;

- значне зростання рівня соціальної допомоги.

Висновки. В умовах світової фінансової кризи та з урахуванням сучасного соціально-економічного стану в Україні одним із шляхів покращення якості життя населення є необхідність забезпечення цільового характеру пільг соціального спрямування. Основним завданням щодо досягнення цієї мети є визначення категорії «найменш захищених верств», яким надаються соціальні пільги. Оскільки ця категорія може тлумачитись

досить широко, до них можна віднести і бідне населення, і населення сільських районів, і осіб з інвалідністю. Наступними кроками є вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення соціальних пільг, розв'язання проблем із бюджетним навантаженням через збільшення кількості пільговиків, а також удосконалення комп'ютеризованої системи Єдиного державного реєстру осіб-пільговиків. Останнє завдання, на наш погляд, є пріоритетним. Оскільки Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги, створений саме з метою забезпечення адресності надання пільг та прозорості походження бюджетних коштів соціального спрямування, ефективного їх використання, а також з метою налагодження обліку даних про пільгові категорії населення за соціальною ознакою.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаров, С.М.. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С.М. Гончарова / С.М. Гончаров, Н.Б., Кушнір. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
2. Держава забезпечує належний соціальний захист ветеранам та учасникам Великої Вітчизняної війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246799059
3. Державний бюджет у 2013 році посилює соціальний захист населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=359482&cat_id=390672
4. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава : програма економічних реформ на 2010-2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
5. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень-грудень 2012, 2013 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77440
6. Кліщук, Б.. Удосконалення механізмів надання пільг / Б. Кліщук, Л. Котусенко, І. Орлова. – CASE Україна. – 2011. – 120 с. **немає посилання у тексті**
7. Коваль, О.Я.. Реформування пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів / Коваль, О.Я., Тарасенко, Л.Л., Яцків, Т.Г. – Львів: Галицький друкар. – 2009. – 216 с.
8. Кравченко, М. Основні підходи до реформування системи пільг в Україні / М. Кравченко // Державне управління та місцеве самоврядування. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2010. - №3(6) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03\(6\)/10kmvspu.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03(6)/10kmvspu.pdf)
9. Мельник, С.В. Інформаційна записка: Підходи щодо проведення в Україні монетизації соціальних пільг та адресного надання соціальних послуг населенню / С.В. Мельник, В.Г. Журавська, І.А. Морозова. – Л.: ДУ НДІ СТВ, 2011. – 60 с.
10. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні: аналіт. доп. / О.О. Кочемировська, О.М. Пищуліна. – К. : НІСЛ, 2012. – 88 с.
11. Семенов, А.В. Этимологический словарь русского языка [Електронний доступ]. – Режим доступу : <http://evartist.narod.ru/text15/001.htm>

12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 № 383-р «Про затвердження плану заходів із реалізації Стратегії заміни системи пільг на адресну грошову допомогу населенню» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/383-2002-p>
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.06.2009 № 594-р «Про схвалення Стратегії упорядкування системи надання пільг окремим категоріям громадян до 2012 року» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/594-2009-p>

REFERENCES

1. *Honcharov, S.M.* Tlumachnyi slovnyk ekonomista / za red. prof. S.M. Honcharova / S.M. Honcharov, N.B. Kushnir. – K.: Tsentр uchbovoi literatury, 2009. – 264 s.
2. Derzhava zabezpechuie nalezhnyi sotsial'nyi zakhyst veteranam ta uchasnykam Velykoi Vitchyznianoi viiny [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246799059
3. Derzhavnyi biudzhет u 2013 rotsi posyliuie sotsial'nyi zakhyst naselennia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=359482&cat_id=390672
4. Zamozhne suspil'stvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava: prohrama ekonomichnykh reform na 2010-2014 roky [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
5. Informatsiia pro stan vykonannia Zvedenoho ta Derzhavnoho biudzhетiv Ukrainy za sichen'-hruden' 2012, 2013 rokiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77440
6. *Klischuk, B.* Udoshkonalennia mekhanizmiv nadannia pil'h / B. Klischuk, L. Kotusenko, I. Orlova – CASE Ukraina. – 2011. – 120 s.
7. *Koval', O.Ia.* Reformuvannia pil'h i pryvileiv v Ukraini – nablyzhennia do yevropeis'kykh standartiv / *Koval' O.Ia., Tarasenko L.L., Yatskiv T.H.* – L'viv : Halyts'kyi drukar. – 2009. – 216 s.
8. *Kravchenko, M.* osnovni pidkhody do reformuvannia systemy pil'h v Ukraini / M. Kravchenko // Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia. – Dnipropetrovs'k : DRIDU NADU, 2010. - №3(6) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : [http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03\(6\)/10kmvspu.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03(6)/10kmvspu.pdf)
9. *Mel'nyk, S.V.* Informatsiina zapyska: Pidkhody schodo provedennia v Ukraini monetyzatsii sotsial'nykh pil'h ta adresnoho nadannia sotsial'nykh posluh naselenniu / S.V. Mel'nyk, V.H. Zhuravs'ka, I.A. Morozova. – L.: DU NDI STV, 2011. – 60 s.
10. Osnovni napriamy optymizatsii systemy sotsial'noho zakhystu v Ukraini: analit. dop. / O.O. Kochemyrovs'ka, O.M. Pyschulina. – K. : NISL, 2012. – 88 s.
11. *Semenov, A.V.* Etymolohycheskyi slovar' russkoho yazyka [Elektronnyi dostup]. – Rezhym dostupu : <http://evartist.narod.ru/text15/001.htm>
12. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.07.2002 № 383-r «Pro zatverdzhennia planu zakhodiv iz realizatsii Stratehii zaminy systemy pil'h na adresnu hroshovu dopomohu naselenniu» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/383-2002-r>
13. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.06.2009 № 594-r «Pro skhvalennia Stratehii uporiadkuvannia systemy nadannia pil'h okremym katehoriiam hromadian do 2012 roku» [Elektronnyi resurs]. – rezhym dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/594-2009-r>

Стаття надійшла до редакції 14.10.2014